

Phân hai
HƯỚNG DẪN CỤ THỂ

BÀI 1

THƯỜNG THỨC MĨ THUẬT

**SƠ LƯỢC VỀ MĨ THUẬT
THỜI TRẦN (1226 - 1400)**

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

- HS hiểu và nắm bắt được một số kiến thức chung về MT thời Trần.
- HS nhận thức đúng đắn về truyền thống nghệ thuật dân tộc, biết trân trọng, yêu quý vốn cổ của cha ông để lại.

II – CHUẨN BỊ

1. Tài liệu tham khảo

- Nguyễn Quốc Toàn, *Phương pháp giảng dạy Mĩ thuật* (Giáo trình đào tạo GV THCS hệ CĐSP), NXB Giáo dục, tái bản 2001, phần *Phương pháp dạy các phân môn*.
- Chu Quang Trứ – Phạm Thị Chính – Nguyễn Thái Lai, *Lược sử Mĩ thuật và Mĩ thuật học* (Giáo trình đào tạo GV THCS hệ CĐSP), NXB Giáo dục, 1998, chương *Mĩ thuật thời Trần*.
- *Mĩ thuật thời Trần*, NXB Văn hoá, 1977.
- Lê Thanh Đức, *Nét đẹp đình làng*, NXB Mĩ thuật, 2001.
- Các bài nghiên cứu giới thiệu về MT thời Trần đăng trên báo chí và tạp chí Mĩ thuật hoặc các bài nghiên cứu về MT thời Trần của Viện bảo tàng MT.

2. Đồ dùng dạy – học

Giáo viên

- Một số công trình kiến trúc, tác phẩm MT thời Trần (ở bộ ĐDDH Mĩ thuật 7).
- Sưu tầm thêm một số tranh, ảnh thuộc MT thời Trần đã in trong sách, báo...

Học sinh

- Suy tầm thêm tranh, ảnh, bài viết trên báo chí có liên quan tới MT thời Trần.
- Đọc bài giới thiệu trong SGK.

3. Phương pháp dạy – học

Vận dụng các phương pháp dạy – học hợp lí, sinh động tùy theo đặc trưng phân môn và điều kiện dạy – học cụ thể.

III – GỢI Ý TIẾN TRÌNH DẠY – HỌC

Hoạt động 1

Tìm hiểu vài nét khái quát về bối cảnh xã hội thời Trần

- Trên cơ sở nhắc lại (hoặc để HS kể lại) một số thành tựu của MT thời Lý (ở Chương trình SGK Mĩ Thuật lớp 6, GV giới thiệu : MT thời Trần là sự tiếp nối của MT thời Lý nhưng có những nét đặc trưng riêng.
- GV trình bày bối cảnh xã hội thời Trần một cách ngắn gọn. Chú ý nhấn mạnh :
 - + Việt Nam vào đầu thế kỉ XIII có những biến động, quyền trị vì đất nước từ nhà Lý chuyển sang nhà Trần.
 - + Vai trò lãnh đạo đất nước có thay đổi nhưng nhìn chung, cơ cấu xã hội không có gì thay đổi lớn, chế độ trung ương tập quyền được củng cố, mọi kỉ cương và thể chế được duy trì, phát huy.
 - + Ở thời Trần, với ba lần đánh thắng quân Mông – Nguyên, tinh thần tự lập, tự cường, tinh thần thượng võ được dâng cao, trở thành hào khí dân tộc. Đó cũng là yếu tố tạo sức bật cho văn học – nghệ thuật trong đó có MT.

Hoạt động 2

Tìm hiểu vài nét khái quát về MT thời Trần

- GV vừa sử dụng đồ dùng dạy – học, vừa giảng giải, minh hoạ kết hợp với vấn đáp để HS dễ nắm được bài học. Cần nêu được các nội dung sau :
 - + MT thời Trần là sự nối tiếp của MT thời Lý.
 - + MT thời Trần phát triển trong điều kiện thuận lợi, vì mối quan hệ với quần chúng đã cởi mở hơn và có sự giao lưu văn hoá với các nước lân cận.

Kết luận : Đặc điểm MT thời Trần là giàu chất hiện thực hơn MT thời Lý ; cách tạo hình khoẻ khoắn và vì thế gần gũi với đời sống nhân dân lao động hơn.

– GV đặt câu hỏi :

Quan sát tranh, ảnh ở SGK chúng ta có thể kể tên những loại hình nghệ thuật nào trong thời Trần ?

+ Kiến trúc.

+ Điêu khắc và trang trí.

+ Đồ gốm.

– Sau phần trả lời của HS, GV giới thiệu ba loại hình chủ yếu của MT thời Trần như sau :

Giới thiệu nghệ thuật kiến trúc

Nghệ thuật kiến trúc thời Trần cũng phân thành hai loại : Kiến trúc cung đình ; Kiến trúc Phật giáo.

– *Về kiến trúc cung đình*

+ Vương triều Trần thành lập đã tiếp thu toàn bộ di sản kiến trúc cung đình của triều Lý, đó là kinh thành Thăng Long.

Qua 3 lần xâm lược của quân Mông – Nguyên, thành Thăng Long đã bị giặc tàn phá nặng nề. Sau chiến thắng giặc ngoại xâm, Thăng Long được xây dựng lại nhưng đơn giản hơn.

+ Ngoài ra, còn có các công trình kiến trúc cung đình khác ở thời Trần như :

Khu cung điện Thiên Trường (Nam Định), nơi các vua Trần dùng làm hành cung (cung để vua nghỉ khi đi xa) mỗi khi về thăm Thái Thượng hoàng và quê hương ; Khu lăng mộ An Sinh (Quảng Ninh) là nơi chôn cất và thờ các vua Trần ; Thành Tây Đô (Thanh Hoá) còn gọi là thành nhà Hồ, nơi Hồ Quý Ly cho dời từ Thăng Long về.

– *Về kiến trúc Phật giáo*

GV nhấn mạnh :

+ Kiến trúc Phật giáo thể hiện ở những ngôi chùa tháp được xây dựng không kém phần uy nghi, bề thế ; ví dụ : tháp chùa Phổ Minh (Nam Định), tháp Bình Sơn (Vĩnh Phúc)...

- + Kiến trúc chùa làng (GV nên lưu ý tới đặc điểm xã hội vào cuối thời Trần : Do xã hội có nhiều biến động, nhất là sau cuộc chiến tranh với Chiêm Thành, các cuộc khởi nghĩa nông dân nổ ra ở nhiều nơi nên trong dân chúng nảy sinh tâm lí dựa vào thần quyền, vì vậy chùa làng được xây dựng ở nhiều nơi. Những chùa này thường kết hợp thờ Phật với thờ Thần.)

Giới thiệu nghệ thuật điêu khắc và chạm khắc trang trí

Cũng như MT thời Lý, điêu khắc và chạm khắc trang trí trong MT thời Trần là những loại hình không thể tách rời nghệ thuật kiến trúc.

– *Về nghệ thuật điêu khắc*

+ *Tượng tròn*

- Phật giáo thời Trần rất phát triển, các pho tượng Phật được tạc khá nhiều bằng chất liệu đá và gỗ nhưng do chiến tranh tàn phá, do khí hậu khắc nghiệt nên các pho tượng gỗ không còn nữa (những tác phẩm này phần lớn chỉ còn ghi trong thư tịch cổ).
- Hiện nay còn lại một số pho tượng đá ở các lăng mộ như : tượng quan hầu, tượng các con thú ở lăng Trần Hiến Tông (Đông Triều – Quảng Ninh), tượng Hồ ở lăng Trần Thủ Độ (Thái Bình) ; tượng Sư tử ở chùa Thông (Thanh Hoá).

+ *Những bệ rồng* ở một số di tích thời Trần như Chùa Dầu (Bắc Ninh), khu lăng mộ An Sinh (Quảng Ninh)... Điều khác với thời Lý là hình tượng con rồng thời Trần có thân hình khoẻ khoắn hơn.

– *Về chạm khắc trang trí*

- + GV cần nhấn mạnh để HS hiểu : Chạm khắc chủ yếu để trang trí, làm cho các công trình kiến trúc đẹp hơn.
- + Những bức chạm khắc gỗ với cảnh nhạc công, người chim và rồng ở chùa Thái Lạc (Hưng Yên).
- + Chạm khắc trang trí bệ đá hoa sen rất phổ biến ở thời Trần (bệ đá có hình khối hộp hoa sen thường được tạo dáng theo ba phần : toà sen, thân và chân bệ với những hình chạm rồng, hoa lá, ... chạm nổi hoặc khắc chìm).

Giới thiệu nghệ thuật gốm

- So với gốm thời Lý, bên cạnh việc phát huy được truyền thống trước đây, gốm thời Trần đã có một số nét nổi bật như : xương gốm dày, thô và nặng hơn ; đồ gốm gia dụng phát triển mạnh, phục vụ được quảng đại quần chúng nhân dân. Đặc biệt, đã chế tác được gốm hoa nâu và hoa lam với các nét vẽ trên gốm khoáng đạt hơn.
- Hoạ tiết trang trí trên gốm chủ yếu là hoa sen, hoa cúc cách điệu với một thể thức không thay đổi nhiều so với gốm thời Lý.

Hoạt động 3

Đánh giá kết quả học tập

- Sau khi giới thiệu, phân tích một số loại hình nghệ thuật của MT thời Trần, GV có thể bổ sung thêm : Do thời gian và chất liệu của tranh (thường bằng giấy, vải hoặc vẽ trên tường) nên các tác phẩm hội hoạ thời Trần đã bị hỏng và chỉ còn được ghi chép trong thư tịch.
- GV đặt những câu hỏi để HS củng cố lại kiến thức bài học :
 - + Kiến trúc thời Trần được thể hiện ở những loại hình nào ?
 - + Em hãy kể tên một số tác phẩm điêu khắc và chạm khắc trang trí thời Trần.
 - + Em hãy kể một vài đặc điểm của gốm thời Trần.
- GV tóm tắt lại một vài đặc điểm chính của MT thời Trần để HS ghi nhớ :
 - + MT thời Trần mang hào khí thượng võ của dân tộc với ba lần chiến thắng quân Mông – Nguyên, thể hiện được vẻ đẹp ở sự khoáng đạt và khoẻ mạnh.
 - + Tuy kế thừa MT thời Lý, nhưng MT thời Trần gần với hiện thực, giản dị và đôn hậu hơn.

Bài tập về nhà

- HS đọc bài trong SGK.
- Sưu tầm thêm các bài viết, tranh ảnh về MT thời Trần.
- Xem lại hình trang trí trong SGK.
- Chuẩn bị cho bài học sau.